

Nr 5.

Ankom till riksdagens kansli den 19 mars 1918 kl. $\frac{1}{2}$ 1 e. m.

*Andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 5,
i anledning av herr Osbergs motion, nr 115, om skrivelse
till Kungl Maj:t angående utredning rörande avlösning
av nu utgående landskyld.*

I motion inom andra kammaren, nr 115, har herr Osberg hemställt, att riksdagen måtte besluta skrivelse till Kungl. Maj:t med framställning om utredning, huruvida icke avlösning av landskylden kunde ske på enahanda villkor, som enligt 1912 års ovanberörda lag gälla för vissa frälseräntor, samt att tiden för medelmarkegångsberäkningen tages före kristidens början.

Beträffande motiveringen för denna hemställan tillåter sig utskottet hänvisa till motionen.

Vid 1890 års riksdag väcktes i andra kammaren en motion, nr 222, vari hemställdes om vidtagande av åtgärder till en fullständig utredning av förhållandet med den i Bohuslän utgående landskylden till kyrkor och prästerskap. **Historik.** *Motion vid 1890 års riksdag.*

I motiveringen framhöll motionären bland annat, att en undersökning av förhållandena, som han företagit, givit vid handen, att den kyrko- och prästelandskyld, som av en eller annan anledning kommit kronan eller statsverket till godo, blivit behandlad som annan grundränta eller grundskatt, och således jämväl blivit föremål för avskrivning jämlikt lagen om lindring i grundskatterna av den 5 juni 1885. Den landskyld åter, som förblivit en kyrkornas eller prästerskapets tillhörighet, måste däremot fortfarande utgöras till sitt fulla belopp. Då emellertid båda slagen av land-

skyld till sitt ursprung vore av enahanda och likartad beskaffenhet, syntes både rättvisan och följdriktigheten fordra, att, sedan statsmakterna medgivit lindring i den kyrko- och prästelandskyld, som ingått i hemmanens grundskatter, samma lindring ock borde medgivas den kyrko- och prästelandskyld, som utan hemmans- eller jordägarens förvällande kvarstannat som en kyrkornas eller prästerskapets rättigheter.

Andra kammarens andra tillfälliga utskott, till vilket motionen remitterades, erkände i sitt yttrande, att någon fullständig och fullt tillförlitlig utredning angående dessa gamla skatteförhållanden icke kunde av utskottet åvägbringas, utan att sådan bäst torde åstadkommas av Kungl. Maj:t. Utskottet ansåg emellertid skäl icke förefinnas för riksdagen att begära en sådan utredning, då dessa skatteförhållanden icke berörde någon större del av riket utan endast några fögderier i *ett* län, varför utskottet hänvisade de i saken intresserade att själva hos Kungl. Maj:t göra framställning i ämnet.

På utskottets avstyrkan blev därefter motionen avslagen av andra kammaren.

*Motion vid
1891 års
riksdag.*

Vid 1891 års riksdag förnyade samme motionär sin motion men hemställde nu, att riksdagen, om den funne en närmare utredning av frågan genom Kungl. Maj:t överflödig, ville för sin del besluta, att den i Bohuslän utgående landskylden till kyrkor och prästerskap, måtte, i avseende på sin natur, likställas med grundskatterna i övrigt samt alltså tillgodonjuta samma förmån till avskrivning, som redan tillgodokommit eller framdeles kunde beviljas grundskatterna, samt att, om avskrivning å ifrågasvarande landskyld bleve bifallen, riksdagen behagade anvisa erforderligt anslag för ersättning till de vederbörande, som ägt landskyld uppbära och genom avskrivning komme att göra förlust.

Statsutskottet, till vilket denna motion hänvisades, anförde i sitt yttrande, att utskottet inhämtat, att den fråga, som i motionen berördes, varit föremål för Kungl. Maj:ts prövning i anledning av en hemstallan från vissa ägare till landskyldspliktiga hemman i Sunnervikens fögderi om nedsättning eller avskrivning av landskylden. I infordrat yttrande över denna ansökan hade kammarkollegium bland annat anført, att liksom kronans hemman i Bohuslän påförts icke allenast ränta såsom skattehemman utan även landskyld till kronan såsom jorddrott, sökandenas ägande hemman hade att svara även för landskylden till prästerskapet såsom en jorddrottslig rättighet, samt att varken rättvisa eller billighet krävde, att vid nedsättning i kronans räntor ifrågasvarande landskyld på kronans be-

kostnad minskades. Kungl. Maj:t hade på de av kammarkollegium anförda skälen funnit omförmälda ansökan ej förtjäna avseende.

Statsutskottet förklarade sig emellertid hysa den åsikten, att de uråldriga skatteförhållandena inom Sverige borde, så vitt möjligt vore, ordnas. I överensstämmelse med denna uppfattning, och då den under benämning av landskyld inom vissa delar av Göteborgs och Bohus län utgående skatt måste anses vara en kvarleva av föräldrade skatteformer, hade utskottet ansett önskvärt, att denna skatt måtte kunna försvinna. Av vad ovan meddelats torde emellertid framgå, att dess likställande med grundskatterna och avskrivning på sätt motionären föreslaget icke vore av förhållandena påkallat. Däremot föreställde sig utskottet, att allt för stora hinder icke borde möta för denna skattefrågas ordnande på ett med billighet och rättvisa överensstämmande sätt, samt att Kungl. Maj:t efter en i sådant syfte åstadkommen utredning måtte finna anledning att framställa förslag om och under vilka villkor ifrågavarande utskyld måtte kunna upphöra att utgå.

Utskottet hemställde sålunda om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning och förslag rörande avskrivning av landskylden, och denna hemställan bifölls av riksdagen, som alltså till Kungl. Maj:t avlät en skrivelse i ärendet.

Till 1898 års riksdag avgav Kungl. Maj:t en proposition angående upphörande av landskylden.

Kungl. proposition vid 1898 års riksdag.

I sitt anförande till statsrådsprotokollet anförde föredragande departementschefen, att kammarkollegium — efter att hava lämnat tillfälle för dem, som av landskylden berördes, att inkomma med yttranden samt sedan dylika infordrats av vederbörande uppbördsförvaltningar jämte domkapitlet i Göteborg och Konungens befallningshavande i länet — den 21 december 1894 avgivit utlåtande i ärendet.

Statsrådet lämnade därefter en redogörelse för den förebragta utredningen.

Vad därvid först beträffade frågan om vad som menades med landskyld, anfördes bland annat, att enligt den i Bohuslän vid tiden för detta landskaps förening med Sverige ännu gällande 1604 års norska lag såväl som enligt äldre lagstiftning förstodes i allmänhet med landskyld den avgäld, som brukare av annans jord hade att årligen erlægga till jordens ägare eller den s. k. jorddrotten, varför rätten att uppbära landskylden av ett hemman eller en lägenhet ursprungligen varit förbunden med äganderätt till en däremot svarande lott i den landskyldspliktiga egendomen.

Storleken av landskylden torde ursprungligen hava varit beroende på överenskommelse, men hade sedermera kommit att för varje gård utgå med ett bestämt belopp i penningar eller persedlar. Detta belopp kunde visserligen höjas eller sänkas, men endast efter laglig värdering av sex gode män.

Under katolska tiden hade kyrkor, kloster och prästerskap genom gåvor, testamenten eller på annat sätt kommit i besittning av ett stort antal hemman, hemmansdelar och jordar. Vid reformationen blevo de av dessa egendomar, som tillhörde kloster och biskopar, med landskyld och tagor indragna till kronan. Dessutom tillägnade sig kronan bygselrätten till kyrkornas egendomar, av vilka kyrkorna hädanefter i allmänhet uppbyro endast landskylden. Härigenom hade äganderätten till den kyrkolandskylden motsvarande jorden alltsedan reformationen ansetts tillhöra ej kyrkan utan kronan, som utövade bygselrätten. Efter det Bohuslän år 1658 förenats med Sverige, inträdde följande förändringar. Landskyld och tagor, som från egendomar inom länet utgått till kyrka och prästerskap i egentliga Norge, indrogos jämväl till kronan. Första och tredje årstagan samt den jämte dessa i Bohuslän till jorddrotten utgående landbodaltern kommo i likhet med landskylden att erläggas med fixa belopp, bestämda i regel efter mantalet men i vissa fall efter landskylden.

I avseende å dispositionen av landskylden vore att märka, att densamma utgått till *kronan, kyrkan, prästerskapet* eller — av två hemman — till *Huitfeldtska stipendieinrättningen*.

Samtliga kronans hithörande avgifter hade underkastats de i kungl. kungörelsen den 5 juni 1885 och lagen den 2 december 1892 om avskrivning av grundskatten meddelade bestämmelser.

Den landskyld, som utginge till kyrkor och prästerskap, hade sedan år 1694 intagits i jordeböckerna bland kronans räntor men med anteckning om dess disposition. Den utginge antingen kontant eller i vissa persedlar, som dock numera i regel löstes efter markegångspris.

Kyrko- och prästlandskylden utginge ej endast av hemman och lägenheter inom den socken eller det pastorat, vars kyrka och prästerskap vore berättigade att uppbära landskyld, utan även av egendomar belägna inom andra socknar, till och med i andra fögderier.

De landskyldspliktiga egendomarna vore till antalet sammanlagt 665 och de dem påvilande beloppen vore i allmänhet mycket små, 323 egendomar hade sålunda att erlægga 25 öre eller därunder samt 17 egendomar endast 1 öre.

Enligt jordeboken skulle prästerskapets landskyld tillfalla vederbörande

kyrkoherde med undantag endast för två änkesäten och två under ett änkesäte hörande jordlägenheter, vilkas landskyld uppbyres av kyrkoherdeänkan eller boställshavaren.

Den till kyrkor och kyrkoherdar utgående landskyld debiterades och redovisades, kyrkolandskylden av vederbörande kyrkovärdar för kyrkans räkning och prästlandskylden för vederbörande kyrkoherdars räkning av uppördsmännen för redovisning av prästerskapets inkomster eller andra, varför statens ämbets- och tjänstemän i regel icke hade något att skaffa med dess debitering.

Äganderätten till den landskylden motsvarande jorden hade alltsedan reformationen betraktats såsom tillhörande kronan, och vid senare anhängiggjorda rättegångar hade domstolarna fastställt, att så vore fallet.

Kammarkollegium hemställde i sitt yttrande bland annat, att då den till kyrkor och prästerskap utgående landskyld icke utgjorde någon av kronan på kyrkor och prästerskap överlåten rättighet, varken rättvisa eller billighet syntes kräva, att densamma skulle indragas till statsverket mot ersättning av statsmedel, ej heller att staten skulle ikläda sig ekonomiska uppoffringar; att vid sådant förhållande och då vederbörande kyrkor och prästerskap måste anses berättigade att allt fortfarande åtnjuta den inkomst landskylden för dem innebure, annan utväg ej syntes kollegium vara att anlita för att åtminstone i någon mån nå det av riksdagen uttalade och i flera avseenden beaktansvärda önskningsmål, än att möjlighet beredd vederbörande landskyldsgivare att på det sätt och under de villkor Kungl. Maj:t, där så erfordrades med riksdagen och kyrkmötet, kunde finna skäligt bestämma, friköpa sig från skyldigheten att utgöra landskylden mot erläggande av ett belopp, som motsvarade denna kapitaliserad. I detta avseende föreslog kollegium, att, där landskyld till kyrka eller prästerskap enligt jordeboken utginge av hemman eller lägenhet inom Göteborgs och Bohus län, ägaren eller innehavaren finge friköpa sig från skyldigheten att utgöra denna landskyld mot erläggande av ett penningbelopp, som i årlig ränta efter den procent, Kungl. Maj:t kunde finna skäligt bestämma, och som lämpligen syntes kollegium böra sättas till fyra procent, avkastade en summa lika med landskylden, varvid där densamma utginge in natura eller efter markegångspris, till grund för köpeskillingen syntes böra läggas mediet av de tio senaste årens markegångspris enligt litt. A. i länets markegångstaxa. Kollegium hemställde vidare bland annat, att beträffande prästlandskylden vederbörande ej finge begagna sig av denna rättighet under nuvarande landskyldstagarnes tjänstetid, för så vitt dessa ej därtill lämnade sitt samtycke, att löseskillingen för kyrkolandskylden skulle in-

betalas till kyrkans kassa samt för prästerskapets landskyld till pastorsämbetet för att förvaltas efter samma grund, som för kyrkokassas medel vore vedertagen, med rätt för vederbörande indelningshavare att uppbära därå belöpande ränta, samt att sedan inlösen skett, anmälan därom skulle göras hos Konungens befallningshavande för vederbörlig anteckning i jordeboken.

Kungl. Maj:t gillade i allo vad kammarkollegium uttalat och gjorde hemställen till riksdagen i enlighet med kollegii förslag.

På statsutskottets hemställen bifölls den kungl. propositionen av riksdagen, och kyrkomötet godkände också det framlagda förslaget, varefter kungl. förordning i ärendet utfärdades den 14 oktober 1898. Förordningen hade det innehåll, som framgår av den ovan refererade kungl. propositionen.

Kungl. proposition vid 1908 års riksdag.

Till 1908 års riksdag avgav Kungl. Maj:t en ny proposition i ärendet, vari hemställdes, att den räntefot, efter vilken avlösningen av landskylden skulle ske, måtte höjas till 4 $\frac{1}{2}$ procent. Till stöd för detta förslag anförde föredragande departementschefen bland annat, att avlösning icke i något fall ägt rum enligt kungl. förordningen den 14 oktober 1898, varför gällande bestämmelser visat sig ineffektiva.

Med anledning av denna kungl. proposition väcktes i andra kammaren en motion, nr 324, vari hemställdes, att räntefoten måtte bestämmas till 6 procent.

Särskilda utskottet nr 1, som handlade detta ärende, hemställde, att räntefoten måtte bestämmas till 5 procent, och riksdagen fattade beslut i enlighet härmed. De nu gällande avlösningsbestämmelserna rörande landskyldens avlösning äro fastställda i en kungl. förordning av den 20 november 1908.

Utskottets yttrande.

Såsom av den meddelade historiken framgår, har frågan om avlösning av den i Göteborgs och Bohus län utgående landskylden vid flera tillfällen varit föremål för statsmakternas prövning. Sedan år 1898 finnes det också möjlighet för innehavarna av landskyldspliktiga egendomar att få denna avgäld avlöst. Trots detta har emellertid, såsom motionären framhållit, hittills dylik avlösning i intet enda fall ägt rum.

Utskottet delar till fullo motionärens uppfattning, att här förefinnes en ytterst olämplig skatteform såsom en kvarleva av äldre och för vår tid helt främmande skattegrunder. Likaledes kan utskottet ej annat än erkänna, att de nuvarande avlösningsbestämmelserna visat sig fullständigt ineffektiva. Orsaken härtill torde i flertalet fall, eller överallt där de

utgående skattebeloppen äro mycket små, vara att de landskyldspliktiga finna besväret med avlösningssproceduren vara större än som motsvarar fördelen av att en avlösning kommer till stånd. I de fall åter, där landskylden utgår med avsevärdare belopp, torde man anse avlösningen enligt nu gällande räntefot för kostsam, varför den icke heller i dessa fall blir förverkligad.

Motionären har nu föreslagit, att avlösningen skulle få ske på samma grunder, som föreskrivits för avlösning av vissa frälseräntor enligt lagen av den 8 november 1912, d. v. s. genom kapitalisering av räntans årliga belopp, varefter $\frac{1}{4}$ av denna avlösningssumma gäldas med statsmedel, under det att $\frac{3}{4}$ förskjutas av dylika medel med rätt för jordägaren att genom årliga annuiteter under en tid av 40 år återbetala de förskjutna medlen.

Enligt utskottets mening skulle emellertid en dylik avlösningssprocedur vara alltför vidlyftig och besvärlig med hänsyn till de mycket små belopp, det här i regel gäller. Helt säkert skulle icke heller detta sätt för avlösning medföra önskat resultat. Utskottet kan därför icke tillstyrka den av motionären föreslagna avlösningssformen.

Däremot skulle utskottet gärna velat tillstyrka utredning, huruvida ej en avskrivning av dessa skattebelopp skulle kunna genomföras, även om härför skulle krävas ekonomiska uppoffringar från statens sida. Beloppen det gäller äro nämligen i regel så små, att det ur rent administrativ synpunkt vore en fördel, om landskylden försvunne.

Då likväl ett dylikt yrkande torde falla utanför motionens ram, saknar utskottet befogenhet att framställa detsamma, varför utskottet, på grund av vad sålunda anförts, får hemställa,

att förevarande motion, nr 115, icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 19 mars 1918.

På utskottets vägnar:

GUSTAV MÖLLER.

I förevarande ärendes slutbehandling hava inom utskottet deltagit: herrar *Bäckman*, *Lindmark**, *Johansson* i Sollefteå, *Olsson* i Rösta, *Johanson* i Huskvarna*, *Carlson* i Karlshamn, *Sjölander*, *Magnusson* i Skövde*, *Svensson* i Långelanda* och *Johansson* i Vittinge*

* Icke närvarande vid utlåtandets justering.